

Utflyktsguide

TILL 26 GOTLÄNDSKA NATURRESERVAT

Från kust
till änge

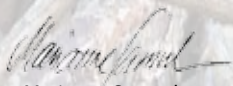
Förord

Finns det något mysigare än att tillsammans med familj eller vänner, eller varför inte helt ensam, besöka ett änge? Vandra runt, titta, njuta och sedan få sätta sig ner på en rutig filt med kaffetermos och bullar. Löven harslagit ut, solenstrålarna genomgrenarna och bladverket är som ett mjukt tak ovanför. Fåglarna sjunger. Koltrastar och en och annan näktergal hörs mest, men lövsångare och en envis bofink svarar lite längre bort. Ängat är täckt av gräs och blommor som färgar marken i en rad olika nyanser. Vitsipporna bildar basen i mattan, medan andra sticker upp och vill synas, som gullviva och inte minst S:t Pers nycklar. När kaffet är urdrucket kan man för en stund luta sig tillbaka på sin filt och blunda...

Vår natur är en av länets största tillgångar. Därför måste vi vara rädda om den så att även våra barn och barnbarn ska kunna uppleva dess unika artrikedom. Många naturområden är därför skyddade som exempelvis naturreservat eller biotopskyddsområden. De är en del av vårt gemensamma arv, ett arv som alla kan besöka och uppleva.

Gotland har många olika spännande naturtyper att erbjuda. Ena dagen kanske det blir en utflykt till den dramatiska klintkusten, en annan solig dag flyr du Visbys vimmel till ett fagert änge, en tredje är det kanske den karga heden och alvaret som lockar. Allt är möjligt!

Men vissa naturreservat är svåra att hitta, andra att nå och en del kan vara knepiga att röra sig i, som till exempel en urskog. Därför är jag glad att Länsstyrelsen nu har tagit fram en Utflyktsguide där du får hjälp att hitta det just du söker. Välj det utflyktsmål som passar för aktivitet, humör och sällskap. Boken ger både dig som besöker Gotland mer tillfälligt och oss som bor här möjlighet till härliga upplevelser året runt. Ta chansen och upplev naturen med Utflyktsguiden!

Marianne Samuelsson
Landshövding

Innehållsförteckning

1	Ullahau	Flygsand och myrlejon. Fårös unika öken.
2	Langhammars	De pampigaste raukarna och vackra gårdar.
3	Marpes	Fåglar och gotländskt alvar. Både strand och träsk.
4	Bästräsk	Gotlands största sjö och ståtliga omgivningar.
5	Hall-Hangvar	Mäktig klintkust, myrar och stenstränder.
6	Lergravsviken	Raukar på land med underbar vy över havet.
7	Salmbärshagen	En lummig ekskog med... ja, salmbär.
8	Björkume	Skog, myrar och en magnifik klintkust.
9	Kallgatburg	En undanskymd plats med idegranar i stora lass.
10	Brucebo	Grottor, fåglar och vacker vy, alldeles nära Visby.
11	Ölbäck	Timjansnyltrot och orkidéer. Men också en gammal krog.
12	Allkvie Änge	Änge med historiska anor.
13	Alvena lindaräng	Susande lindar och orkidéer.
14	Storsund	Fågelsjö med både torn och källkärr.
15	Smågårde naturskog	Ett skönt andningshål intill livliga Tofta badstrand.
16	Paviken	Vacker fågelsjö och vikingatida hamn.
17	Torsburgen	Inlandsklint och fornborg. Grottor och skog.
18	Russvätar	Gotlandssippans domäner. Hällmark och myr.
19	Danbo	En hemlighetsfull sandhed intill havet.
20	Folhammar	Raukområde med gryningsssol.
21	Käldänge	Blöt löväng med blommor och grönska.
22	Ollajvs	En trollskog för den nyfikne.
23	Botes källmyr	Russens höstpark med orkidérik källmyr.
24	Närsholmen	Gotlands egen savann. Fåglarna stortrivs.
25	Ålarve	Promenadstråk vid havet och fåglarna.
26	Muskmyr	Myrmark på Sudret som imponerar.

1 Ullahau

Flygsanden döljer det lilla rovlystna myrlejonet. Men du behöver inte rädas den lilla rackaren. Däremot kan du behöva tålamod för att hitta den bland sandkullarna.

ULLAHAU ÄR EN STOR SANDDYN i det flygsandområde som täcker nästan hela Avanäset på Fårö. Antagligen bildades Ullahaus stora sanddynen när man i början av 1700-talet avverkade alltför mycket skog och samtidigt lät djuren beta området för hårt. Sanden började vandra och tog effektivt kål på skog och åkrar. I början av 1900-talet började man att plantera sandbindande växter för att stoppa den rullande sandens obarmhärtiga utbredning. En man vid namn Marcus Larsson var drivande och djupt engagerad i arbetet. En minnessten är rest vid reservatets södra del.

SANDEN STOPPADES och Ullahau-dynen stannade i sitt utbredningsförsök. I dag är den nästan 1,5 kilometer bred och på sina ställen 15 meter hög, med stora inslag av skog.

ANTALET BLOMMOR OCH VÄXTER är inte så imponerande i den lilla öknen. Blåmonke och flockfibbla tillhör de blommande arter som man kan hitta under högsommaren. Annars trivs mest lavar, mossor, gräs och

halvgräs här. Inne i skogen gror ljung, blåbärsris plus en och annan skogstjärna, vitpyrola och linnéa. Den sandbindande vegetationen består av exempelvis sandrör, sandstarr och borsttåtel.

MEN INSEKTER av flera arter har anammat Ullahau som sitt hem. Värmekrävande torrmarksarter som till exempel flera arter steklar – till exempel den sällsynta stora rovstekeln – trivs och frodas här. Och naturligtvis myrlejonen. Myrlejonet är egentligen larven av en av våra tre svenska arter myrlejonsländor. Det lilla lejonet ligger och lurar, nergrävd i sanden. De kastar bort sandkorn så att det bildas en trattliknande grop. Där bidar de sin tid i väntan på att en myra eller annan insekt ska trilla ner. När offren fallit ner griper myrlejonet tag i den med sina kraftiga käkar. Otäckt och smart på samma gång, inte sant?

ÄVEN OM INTE MYRLEJONET visar sig är det skönt att sitta i en sandslutning och lyssna efter havets brus. Missa inte Ullahau om du är på Fårö. Tänk på att det kan vara ganska ansträngande att vandra i den djupa sanden. Och om du tänker knalla ut i Fårös

sandiga vildmark under heta sommark dagar bör du definitivt ha med dig en flaska vatten.

VÄRT ATT VETA

Ullahau är ett Natura 2000-område. Det finns två promenadslingsor att följa. Handikapptalett (torrklosett) finns. Parkering finns söder om reservatet.

VÄGBESKRIVNING

Ta färjan från Fårösund till Fårö, sedan åker du mot Sudersand. Fortsätt rakt fram mot Avanäset så kommer strax skylten till Ullahau. Buss 20 från Visby till Fårösund, byte till buss 23, avstigning vid Eke kors, sedan 1 km promenad till reservatet.

Myrlejon

2 Langhammars

Langhammars raukar är förmodligen kändisar i en stor del av världen. Det går inte en dag på sommaren utan att kameraförsedda och storögda besökare hänförs av synen. Men Langhammars bjuder på ännu mer.

NORRA FÄRÖ är som ett koncentrat av hela ön. Här finns allt det som gör Färö unikt. Karga marker med hållmark som spränger upp genom det tunna jordtäcket. Klapperstensvallar, raukar, hav, träskens vattenspeglar, gamla vackra gårdar och färöbetade marker.

ENBUSKARNA som ser ut att klänga sig fast längs marken är små, men tuffa. De lever ett hårt liv, ansatta av både vindar och betande får. De utgör på många ställen de enda gröna beståndsdelarna i ett gråvitt landskap med gulaktiga inslag där vätar och agbälten bryter in. Nåja, en och annan tall står också ut med de tuffa förhållandena som råder när vinden friskar i.

RESERVATET OMFATTAR själva Langhammarshalvön som tränger sig ner mellan havsvikarna Aursviken och Tälleviken, plus alvarmarkerna söder ut. I väster gränsar reservatet till de ganska stora träsken Bondans och Norrsund. Sjöarna är resterna av

det sund som en gång delade Fårö mitt itu. Det är härligt att cykla eller färdas mellan Bondansträskets stilla yta och den ruffa kusten som övergår i magnifika raukfält.

VISSA SOMMARDAGAR är det nästan kö till raukarna. Men under höst, vinter och vår är det lugnet själv här ute på Fåröspetsen.

FÅGELLIVET är nog inte anledningen till ett besök just här. Då är det snarare Norsholmen strax österut som drar. Men den till synes nödställda marken är värd åt ganska många växter trots allt. Fårsvingel, tulkört, alvarglim, gotlandssolvända och sloknunneört, till exempel. Men också backtimjan, gulmåra, vitmåra, alvargräslök, brudbröd, käringtand och backglim.

DE SMÅ ÅKERLAPPARNA som mönstrar landskapet är fascinerande. Att det mitt på denna hedliknande plats har varit möjligt att bedriva någon form av jordbruk vittnar om envishet, beslutsamhet och träget slit. De vackra gårdarna och husen vid Langhammars och Bondans står här som vackra monument över den styrkan.

VÄRT ATT VETA

Langhammars är ett Natura 2000-område. Grillplatser, parkering och handikapptoilet (torrklosett) med ramp finns i anslutning till de stora raukarna. Mycket folk på sommaren, men fridfullt resten av året. Besök gärna även naturreservatet Digerhuvud, beläget väster om Langhammars. Hela Fårö är en sevärdhet!

VÄGBESKRIVNING

Färjan från Fårösund till Broa på Fårö, därefter vägen rakt fram till skylten mot Langhammars. Kör försiktigt. Smala vägar och ofta får på vägen.

3 Marpes

På en av de minst besökta delarna av Fårö härskar fåglarna och de ulliga fåren. Havet möter hällmark och ett litet träsk omgivet av ag spränger in sig bland våtar och alvar.

NATURRESERVATET MARPES må vara ganska färskt, men det är en traditionsrik historia av fårskötsel som drar in över nejden. En halvt rasad väderkvarn vid reservatets gräns fungerar som sol- eller vindskydd för några av de otaliga får som betar markerna. Härifrån tittar gärna de bråkande djuren ut och sneglar på besökaren med ett förstrött intresse.

NATUREN är också starkt präglad av alla debetande ulldjuren. Tallarna är urgottländskt små och knotiga på den öppna hällmarken. På sommarens brända och gulnade markyta är det fullt av tulkört eftersom de är giftiga och lämnas därhän av fåren. Tistlar av olika slag, backtimjan och gulmåra växer också på alvaret. Men det finns också vatten i det torra landskapet; några våtar och ett träsk.

MARPES TRÄSK med sina agbälten och dykande tärnor är en skön rastplats. På sommaren surrar i och för sig en och annan envis broms här, men det går att stå ut med när samtidigt en mäktig havsörn seglar och spejar ovanför huvudet.

KANSKE ÄR DEN VINGBREDTA FÅGELN på väg ner till havet. För där kolliderar

Backtimjan och liten blålocka

Nicktistel

flacka stenängar med vrålande vågor, eller glittrandesolnedgångar. Ön Marpesholm är nämligen en mycket fågelrik plats.

HÄR HÄCKAR EJDER, vitkindad gås, rödbena, strandskata, roskarl, flera arter av tärnor och måsar – bland annat dvärgmåsar. Fågelskyddet innebär att du inte får vistas på ön under våren och försommaren. Men även kusten och den glesa skogen intill är fina rastplatser för både människa och fågel.

PROMENADSTIGAR I OMRÅDET leder både till havet och över alvarmarken. Det är ett mysigt och stillsamt område att vandra eller cykla i. Men glöm inte att stänga grindarna som håller fåren där de ska vara.

VÄRT ATT VETA

Marpes är ett Natura 2000-område. Ta gärna med kikare. Cykel- och promenadvänligt område. Vid Marpesholm råder tillträdesförbud (fågelskydd) under perioden 15 mars till 15 juli.

VÄGBESKRIVNING

Färjan till Färö, sedan vägen mot Lanså. Efter två kilometer, skylt mot Marpes. Informationsskylt vid reservatsgränsen.

4 Bästeträsk

Bästeträsk är Gotlands största insjö. Naturreservatet innehåller inte bara vatten, men det kanske ändå är glittrande speglar som karakteriserar området. Hav, träsk, myrmark och en blå lagun.

GOTLANDS STÖRSTA INSJÖ, Bästeträsk, tar upp nästan hälften av de cirka 1 500 hektar mark som ingår i reservatet – ett av Gotlands största naturreservat. Men här kan du också vandra i skog och på myrar, eller hänföras av alvarmark och de karakteristiskt gotländska klapperstensstränderna som leder ner mot havet. I sydväst hittar du det vackra Hässle-änget. Här susar hassel, ek och ask i vinden. På askarna och ekarna kan den intresserade hitta flera sällsynta lavar och vedsvampar. Här finns också landets antagligen största bestånd av den sällsynta, kalkkrävande land-snäckan större agatsnäcka.

MEN KANSKE är det just träsket som lockar de flesta. Det klara vattnet skimrar i grönt, mycket beroende på den växtfattiga miljön och den steniga botten. Men på sina håll är det sediment på uppemot 1,5 meter som lurar. Kransalger täcker också stora delar av träskets botten. Vattenytan är mestadels ren från växtlighet, men lite vass och ag kantar stränderna på sina håll. En strandvall av sten och grus på nästan en meters höjd bildar

ett "staket" runt delar av träsket. Här är det perfekt att sitta och kika ut över sjön, eller svalka tårna efter en varm dag i reservatet.

UTE I SJÖN tronar öarna Stor- och Lillholmen – båda hemvist för flera hundra par häckande ejdrar. Sötvattenshäckande ejdrar är ovanliga. Därför är också öarna belagda med tillträdesförbud 15 mars – 15 juli. Nere i vattnet finns också rariteter. Gotlands enda bestånd av sötvattenslevande sik och stensimpa simmar i den ner till 4,5 meter djupa sjön tillsammans med mer vanliga arter som gädda, abborre, sutare, mört och sarv.

BADSUGNA I ALLA ÅLDRAR tar gärna ett dopp i det turkosa vattnet som influerat till namnet "Blå lagunen". Förr var det garanterat algfria badet en väl bevarad hemlighet bland de initierade. Idag visar skyltar vägen för alla som vill svalka sig i sötvattnet. Egentligen är lagunen ett övergivet stenbrott, en av de tydliga lämningarna från kalkindustrin som präglat omgivningarna ända sedan 1600-talet då Ahrs bruk anlades här.

DET FINNS TREVLIKA RASTPLATSER intill sjön och på många andra platser i reservatet. Ta gärna cykel och upplev de hisnande kustavsnitten, den fina fågelön Falholmen, stenkustens kargamäktighet och tallskogens lugn. Bästeträsk naturreservat räcker för flera utflyktsdagar.

Blå lagunen

VÅRT ATT VETA

Bästeträsk är ett Natura 2000-område. Parkeringsplatser och handikapptoilet (torrklosett) med ramp finns vid Blå lagunen. Bilparkering, rastplatser och informationsskyltar finns här och var längs reservatet. Ta gärna cykel och utforska området längs kusten.

VÄGBESKRIVNING

Från Lärbo, ta väg 149 mot Kappelshamn, därefter mot Storugns och vidare mot Fleringe och Ar. Kommer du norrifrån på väg 148, sväng höger vid Bunge mot Ar.

5 Hall-Hangvar

Hall-Hangvars naturreservat är stort. Det mesta är skog, men den sagolika klintkusten och mängder av våtmarker är nog de största skälen till att snöra på sig vandringskängorna eller kliva i stövlarna.

EN STOR DEL AV nordvästra Gotland ingår i Hall-Hangvars naturreservat. I söder börjar reservatet strax norr om Ireviken för att sedan omfamna den härliga Klintkusten och avslutas uppe vid den västra sidan av Kapelshamnsviken.

TALLSKOGEN som dominerar är till stora delar formad av djurbete och äldre tiders avverkningar.

MEN VATTNET är ständigt närvarande i reservatet. De stora myrarna Verkmyr och Stigmyr med sina ag- och starrbestånd märks tydligast. Ett antal små våtmarker, blekevåtar och fuktängar ryms också i reservatets område. På sina håll, till exempel strandängarna i närheten av Harudden, finns det intressanta arter för botanikern att titta och sniffa närmare på.

FÖR ÄVEN OM DET SER KARGT och hårt ut så spirar flera ovanliga växter i Hall-Hangvarområdet. Exempelvis finns orkidéer som röd skogslilja, alpnycklar och sump-

nycklar. Här växer även brun ögontröst och gotlandssolvända.

ÖVER DE NAKNA HÄLLMARKERNA omkring Verkmyr och Stigmyr svävar ormvråkar på span. Och ner mot kusten är det allt oftare man ser havsörnen breda ut sina fransiga vingar.

FÖR DIG SOM ÄR ENERGISK och rörlig är en långpromenad längs kusten med start vid Irevikens norra del, ända upp till Harudden en minnesvärd upplevelse. Mäktigare kust får man leta efter. Upp till 30 meter höga klippor som ser ut att vräka sig ut över havet ger kusten ett orubbligt intryck.

TÄNK PÅ ATT det kan bli två och en halv mil bland rullande stenar och höga klintar. Så nöjer du dig med att bara få en liten dos av kustvandringen är ett besök på Sigsarvestrand ett bra alternativ. En fika i lä, mot de solvarma fiskebodarna som är kulturminnen, värmer gott.

Alpnycklar

VÄRT ATT VETA

Natura 2000-område. Ett flertal parkeringsplatser i det stora området. Sigsarve kan nås med cykel genom skogen, eller med bil på en skogsväg. Fina promenad- och cykelsträckor genom området. Besök gärna även naturreservatet Träskmyr som ligger öster om Hangvar kyrka.

VÄGBESKRIVNING

Norrut från Visby, mot Kappelshamn. Vägs skyltar längs väg 149 visar bland annat mot Verkmyr, Stigmyr och Sigsarve. Buss 61 från Visby till Slite, avstigning vid Ire. Sedan 1,5 km promenad ned till stranden vid reservatets gräns.

6 Lergravsviken

Det lilla fiskeläget i Lergravsviken har havets glitter på ena sidan och ett något udda raukparti på den andra. Uppe från raukarnas höjd kan du skåda ut över Furillen och ön Skenholmen. Det är storstilat.

LERGRAV. Namnet låter inte så lockande egentligen. Men bry dig inte om det. Den lilla viken och naturreservatet är mysigt och spännande med sitt raukfält och sin gamla kalkugn – eller åtminstone resterna av den. Det var länge sedan man brände kalk i Lergrav.

DET FÖRSTA SOM ögonen faller på när man blickar över det 800 meter långa raukfältet nedanför Lergravsbergets östra klint är kanske "Lergravsporten". Den valvformade rauken där oräkneliga besökare sprungit igenom, eller stannat upp och låtit sig fotograferas. Eller så är det den höga "Madonnan med barnet" som ådrar sig uppmärksamheten. Barn i åldrar från noll till hundra kan gärna fördriva tiden med att fantisera om vad de olika raukarna verkligen föreställer.

MEN DET ÄR INTE BARA de egenartade kalkstoderna på höjden som är intressanta att speja på. Det är lätt att bli bedårad av vyn över den vassinramade viken och de

Lergravsporten

röda fiskebodarna. Ut över Östersjöns svall kan man utan problem se ända bort till Bungenäs och förbi. Ön Skenholmen ligger som en liten platt kaka, liksom på måfå utkastad utanför Gotlandskusten.

FISKELAGET var länge känt för sin fiskbutik där besökare från när och fjärran kunde köpa rökt fisk – de absolut flesta av årets dagar. Fiskaren och butiken är borta, men rasta gärna vid träbänkarna i solen och

låt tjärdoften från fiskestugorna leta sig in i näsan.

TA GÄRNA EN SVÄNG ut på Furillen. Den grå konturen ramar in kusten i nordost. Där hittar du övergivna kalkbrott, badmöjligheter, fågelskyddsområden och designhotell. Något för de flesta smakriktningarna, alltså. Och vill du kika på fler klintar med raukar ligger halvön Husken med sitt naturreservat inte långt borta.

VÄRT ATT VETA

En liten parkering finns intill raukområdet. Handikapptoilet (torrklosett) finns. Lilla fiskeläget ligger mitt emot. Här finns bänkar och delar av året en servering. Du hittar även ett café på Furillen.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 148 från Visby och sväng av mot Lergrav. Fiskeläget och raukarna uppenbarar sig strax längs vägen.

Kedjekorall (fossil)

7 Salmbärshagen

I Stenkyrka ligger Salmbärshagens lummiga naturreservat. Här står magnifika ekar och askar. Den fågelvänliga världen av träd är också en skön rastplats både i värme och kyla. Här kan du vila både ben och tankar.

I SALMBÄRSHAGEN prasslar eklöven i vinden ovanför huvudet på dig under vår och sommar. En klar höstdag kan du låta dina skor svepa genom de nedfallna löven när du promenerar genom reservatet. Det är mäktigt att titta uppåt och låta blicken vandra längs de uråldriga ekarnas stammar. Ekar med diameter på 60 centimeter är inte ovanliga och ett och annat pampigt träd är över en meter i diameter. Det andas visdom och stabilitet om träden. Och de är idealiska att luta ryggen mot och bara låta tankarna virvla uppåt, mot grenverkets höjd.

EKARNAS STAMMAR är beklädda med lavar som är typiska för gamla ekar. För den lavintresserade finns det fångsländearter att kika närmare på. Rosa skårelav, gul dropplav, gul pudrad spiklav och stor sönderfallslav trivs på ekbarken. På askarna kan du hitta den mycket sällsynta askvårtlaven.

TITTAR DU ISTÄLLET NEDÅT uppenbarar sig delikatesserna som gett hagen dess namn – salmbär i rejäl omfattning.

För många är nog salmbär mer kända som blåhallon. Men på Gotland heter de salmbär. Och av de söta blålila bären görs också saffranspannkakans trogne följeslagare salmbärssylten.

I SÖDRA DELEN av Salmbärshagens naturreservat hittar du Ekebysänget som fagas, slås och används som betesmark. Därför kan du också stöta på en flock ulliga får, eller några frodiga kor som i sakta mak idisslar och låter trädens lövverk skugga dem. Spanar du efter mindre djur så är de gamla ihåliga träden perfekta boplatser för en rad olika fågelarter och fladdermöss. Mindre hackspett, skogsduva, halsbandsflugsnappare och kattuggla häckar här. Även skalbaggar och deras larver, som brun guldbagge, trivs i de gamla murkna träden.

VILL DU HA MATSÄCKEN ifred för nyfikna kossor så är träbänkarna utanför staketet en skön plats att fika på. Därifrån har du också en vacker utsikt mot det ganska fuktiga ängnet där våren och försommaren skyltar med växter som älggräs, midsommarblomster, ängskovall, slätterfibbla och nattviol. En doft av ramlök kan nå känsliga näsborrar och både underviol och skogs-

knipprot går att hitta i reservatet. Salmbärshagen har intryck för de flesta sinnen: smak, dofter, vackra syner och ljud.

VÅRT ATT VETA

Salmbärshagen är ett Natura 2000-område. Fikaplatz finns vid parkeeringen. Besök gärna även reservatet Gräne källmyr som ligger 500 m (fågelvägen) sydost om Salmbärshagen.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 149 från Visby och sväng av till Stenkyrka. Ta vänster (norrut) i korset så kommer du strax till Salm-bärshagen. Buss 61 från Visby till Slite, avstigning vid Stenkyrka affär. Sedan 3 km promenad till reservatet.

8 Björkume

Skog och myrar avgränsar en respektiveringande klintkust i Björkume naturreservat. Idegranar ger skydd när vinden är tuff från havet.

OM DU STANNAR TILL vid väg 149 och tar dig ner genom reservatet mot kusten har du en vidsträckt och varierande natur att färdas i. Totalt är det 240 hektar mark som till stora delar består av skog och myrar.

JU NÄRMARE HAVET och stränderna vid Stenkyrkehuk och Burge du kommer, desto mer syns det på träden vilka krafter de har att stå upp mot när vinden friskar i. Lutande stammar och krokiga grenar präglar de kustnära träden.

STRANDEN med den branta sluttningen och de omfamnande klintarna bär spår från tuff behandling av de vindar och vågor som brutit in från havet i väster. Uppe på höjden norr om Rönnklint döljer sig grottor och sprickor som är spännande att titta närmare på. Men var försiktig uppe på klinten. Gruset vill gärna rulla iväg under fötterna och vinden kastar av och an.

UNDER DEN BLOMMANDE TIDEN av året är marken kolorerad och doftande av örnbräken, lingon, liljekonvalj, blåsippa, käringtand, piggrör och kruståtel, för att nämna några. De gröna idegranarna vajar i vinden året om. De flesta hittar du på strandsluttningen söder om strandbodarna vid Allstädar.

VÄTMARKERNA består både av blekevätar, som ofta torkar ut på sommaren, och källkärr med betydligt mer att titta på för botanisten. Här gror bland andra arter som axag, hirs- och ängsstarr, vildlin, majviva, kärrlilja, storsileshår, brudsporre, luktsporre, kärrknipprot och sumpnycklar. Men även under den kallare årstiden finns det fröjd för ögonen i kärren. När eftermiddagsolen färgar kärren röda är det lätt att bli förhäxad och bara stanna upp och låta doften av skog få snirkla sig in i sinnena.

VÄRT ATT VETA

Björkume är ett Natura 2000-område. Det är en ganska lång promenad om du väljer att gå genom skogen från landsvägen ner till havet. Tänk på att vindarna är friska uppe på klintarna. Populära motionsstugan Kinner med löpar- och skidspår ligger strax söderut.

VÄGBESKRIVNING

Väg 149 mot Kappelshamn. Vid affären, strax före avtagsvägen mot Stenkyrka kyrka, går en väg ner mot Vale och Stenkyrkehuk. Åk sedan söderut mot Allstädar.

9 Kallgatburg

Här växer majvivan och Sveriges största bestånd av idegran. Ändå är Kallgatburg lite hemligt och okänt för många.

OM DU KAN SLITA ögonen från det vackra och klara Tingstäde träsk kan du svänga av mot Hejnum och hitta ännu mer ögonfägnad. Här ligger ett 115 hektar stort naturreservat med källor och växter som står i bjärt kontrast till hållmarkerna som också är typiska för området.

KALLGATBURG gränsar till både Filehajdar och Hejnum hållar. De stora hållmarkerna består till stor del av hård kalksten. Längre mot öster och sydost övergår berggrunden till mägersten och naturen blir mer fuktig. Här ligger också det våtmarksrika Hejnum Kallgate.

I KOLLISIONEN mellan de två bergarterna blir det som en backe med källor, små bäckar och glimrande stenar som fuktas av det uppträngande vattnet. Källkärret Rövätar finns just här. Rövätar är populärt hos dem som gärna botaniserar bland blommor och växter. I Kallgatburg och Rövätar är det kanske främst majvivan som lockar stora åskådarskaror. Men även

Idegran

axag, gräsull, trubbtåg, kärrlilja, tätört, fjälltätört, storsileshår och sumpnycklar har nog sin publik. Här växer också blodtopp, unik för vår vackra ö.

OM MÅNGA AV BLOMMORNA kräver ett tränat öga för att upptäcka är det desto lättare att få syn på alla idegranar som regerar på ett par ställen i reservatet. Sveriges

största bestånd av det giftiga, men sköna trädet växer här. Bara det är ett skäl att ta med fikakorgen till Kallgatburg. Några glada skutt på gröna fält, eller smygande under granarnas grenverk passar familjen finemang.

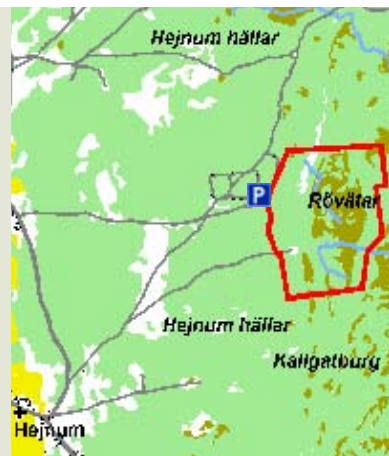
Majviva

VÄRT ATT VETA

Kallgatburg är ett Natura 2000-område. En 2,5 km lång naturstig löper genom området i både torr och fuktig terräng. Entryckthandledning finns till läns vid parkeringen. Där finns också en bänk där man kan fika eller vila.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 148 från Visby, vid Tingstäde kyrka går vägen mot Hejnum. Efter drygt 5 km ser du en skylt till reservatet.

10 Brucebo

Närheten till Visby är fascinerande när vackra Brucebo visar upp så många olika naturtyper, ett rikt fågelliv och nervkittlande grottor. För att inte tala om den gamla fornborgen ...

EN DRYG HALVMIL norr om Visbys stadsgräns ligger Brucebo. Namnet kommer från konstnären William Blair Bruce och hans fru Carolina Benedicks Bruce, som kring sekelskiftet ägde marken här.

EN BRA START kan vara att parkera intill länsväg 149 och gå fram till klintkanten. Här uppifrån är utsikten härlig och du ser snart hur reservatets varierande naturtyper breder ut sig nedanför dig. Uppe på branten ligger också resterna av en gammal fornborg som heter Bygdeborg.

PÅ VÅREN är det ett böljande blålila fält av blåsippor och nedanför klinten flödar vatten upp ur marken och bildar små bäckar. Skogen innehåller en hel del höga granar här nere. På väg ner mot havet hittar man också flera små källkärr med växter som tätört, kärrknipprot, brudsporre, flugblomster och sumpnycklar. Nere vid havet håller fåglarna hov.

SPECIELLT på den steniga udden Skansudd häckar många strandfåglar. Under perioden 15 mars - 15 juli är det förbjudet att

beträda Skansudd och strandängen innanför. Följer du stigen längs fågelskyddsområdets gräns under försommaren är det majvivor över stora ytor.

BARN och andra med det nyfikna sinnet i behåll, brukar älska att utforska klintens grottor. Grottorna bildades en gång i tiden av att havet, som var ett förstadium till Östersjön, gröpte ur berget. Efter istiden höjde sig landet och grottor och strandvallar blev stående på land. Bland grottor och branter klättrar murgrönan omkring och ger en trädgårdslik känsla till naturen. I början av maj blommar den sällsynta tibasten här.

VISBYS VIMMEL, vackra Själsös hamn och Muramaris italienspireradeträdgårdar på cykelavstånd. Det finns inte mycket som talar mot ett besök i Brucebo.

VÅRT ATT VETA

Brucebo är ett Natura 2000-område. Vid parkeringen finns en tryckt handledning till en 2 km lång naturstig. Handikapptoalett (torrklosett) finns vid sydöstra parkeringen.

VÄGBESKRIVNING

Brucebo är ett lättillgängligt reservat med cykelavstånd från Visby (6 km). Parkeringar finns dels vid reservatets sydostgräns (skylt visar vägen från väg 149), dels vid vägen mot Själsö. Buss 61 från Visby till Slite, avstigning vid Stenkrogen.

11 Ölbäck

En mycket sällsynt växt, en sedan länge övergiven krog och en sägen om en örndödad ryttare. Ölbäcks naturreservat erbjuder en hel del spännande för besökaren.

EN LITEN BIT UTANFÖR VISBY, på väg mot Dalhem, ligger ett ganska färskt naturreservat som har det underliga namnet Ölbäck. Faktum är att det en gång i tiden flödade av denna brygd i området. I reservatets västligaste del, söder om nuvarande väg 631, låg nämligen Ölbäcks vårdshus. Här svalkade törstande bönder sina strupar när de passerade, på väg till eller från Visby.

DÄR KROGEN LÄG syns spåren fortfarande. En övervuxen husgrund och växter som en gång blev planterade här - syren, apel, päron, plommon och gullregn sticker ut från hällmarken. Apollofjärilar verkar också trivas häromkring och fladdrar ibland förbi. Det är skönt att sjunka ner på den gamla husgrunden, andas in syrendoften och fantisera lite om hur det lät, såg ut och doftade här när bönderna skålade och skrånade medan hästarna stod bundna utanför krogen.

HÄLL- OCH ALVARMARKEN har ett stort antal växter som är typiska för ett landskap som det här. Fältsippa, småfingerört,

backtimjan, blodnäva, solvända, tulkört, fältmalört, bergskrabba, S:t Pers nycklar och mjölon är några av de vanligare. Här växer också mer ovanliga växter som hylsnejlika, alvarglim, flockarun, kantig fetknopp, gotlandssolvända och stenmalört. Men det är nog ändå timjansnyltrot som ådrar sig mest uppmärksamhet bland de botaniskt intresserade.

TIMJANSNYLTROT lever som parasit på backtimjan eftersom den inte kan bilda eget klorofyll (det ämne som ger växter dess gröna färg). Mitt i sommaren, i juli, blommar den i ståtligt purpurrött. Här i Norden hittar man den bara på Öland och Gotland.

MEN HUR VAR DET NU med den där mördarörnen? Jo, om du tar dig till den norra delen av reservatet, nära kraftledningen så kommer du att kunna ana den medeltida vägen mellan Visby och Endre. Där finns en minnessten i form av ett konsekra-tionskors. Enligt berättelserna restes korset till minne av prästen "Herr Jörgen" som år 1336 blev dödad av en örn då han red förbi. Antingen var örnarna större förr, eller så är det något lurrt med skildringen. Om Öl-bäck

Minnessten över prästen "Herr Jörgen"

dryckesfester skulle kunna ha med berättelsens innehåll att göra förtäljer dock inte historien.

Timjansnyltrot

VÅRT ATT VETA

Ölbäck är ett Natura 2000-område. Bra cykelutflykt för den som bor eller befinner sig i Visby. En agmyr vid namn Storvidemyr ligger i den sydvästra delen av reservatet. För att hitta konsekra-tionskorset kan du följa kraftledningen.

VÄGBESKRIVNING

Välj väg 147 mot Slite, ut från Visby och sväng av direkt på väg 631 mot Dalhem så når du reservatet efter 1 km.

12 Allkvie Änge

Allkvie är ett lummigt änge. Perfekt för picknicken, men också en lärorik plats för den som vill veta mer om växter, djur och historia. Ta en underbar gratislektion i det fria.

DET ÄR NÅGOT SPECIELLT med våra gotländska ängen. Blomprakt, dofter, fjärilar, fåglar och en prunkande grönska vårdar själen på den moderna människan. Men förutom att ängena erbjuder avkoppling i nutid så är de ett stycke bevarad kulturhistoria. Bönder har i ett par tusen år hämtat vinterfoder åt sina djur från ängena. Slåtter och ängesbruk har antagligen pågått i 1 500 år.

ÄNGENA ÄR OCKSÅ VIKTIGA genbanker eftersom de är artrika och hemvist för örter, gräs, fjärilar, fåglar och insekter. Skötseln av ängent hjälper till att bevara mångfalden. Man sköter ängena genom fagning, slåtter, höbärgning, klappning (hamling) och röjning. Socknarnas fagningsdagar brukar samla traktens folk för att räfsa löv och kvistar, elda och umgås över en kopp kaffe, eller en slurk gotlandsdricke. Ängen som överges av människor och betande djur växer igen och blir snabbt till snåriga lövskogar.

ALLKVIE ÄNGE är lummigt och har en blandad kompost av både öppna slåtterytor med ek, ask och lundalm och mer snårjiga buskage av hassel och hagtorn. Den sydväs-

tra delen av ängset är delvis igenväxt, och här finns täta dungar och snår av lågvuxna ekar, ungask, hassel, vildapel och slån. Om våren blommar blåsippa, vitsippa, ramslök och vätteros.

HALSBANDSFLUGSNAPPARE, stare, blåmes, nötväcka och skogsduva häckar här, liksom de lite ovanligare stenkäck och härmsångare.

OM NI TAR ER RUNT naturstigen och har barn i sällskapet kommer säkert de stora omkullvälta trädstammarna att bli populära. Det kanske är där som fikakorgen ska förtäras? Tänk på att gå försiktigt i gräset vid slättertiden under högsommaren så att växtligheten inte plattas till.

VÄRT ATT VETA

Allkvie är ett Natura 2000-område. Vid parkeringen finns en tryckt handledning till en 1,5 km lång naturstig. Fika gärna vid de bänkar och bord som finns på plats. Handikapptoilet (torrklosett) finns.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 631 från Visby mot Dalhem. Innan Endre visar skylten mot Allkvie. Buss 41 från Visby till Katthammarsvik, avstigning vid Endre skola, sedan drygt 2 km promenad till reservatet.

13 Alvena lindaräng

I Alvenas sköna änge kan du lyssna på fåglar, hitta fornlämningar eller bara dofta dig runt bland blommor och träd. Här är skönt att njuta under såväl tidiga vårmorgnar som heta sommareftermiddagar.

DET ÄR FÖRSTÅS SÅ att områdets stora bestånd av vild skogslind har inspirerat till namnet. Men här samsas också ek, ask, hassel och lundalm om utrymmet.

ALVENA LINDARÄNG har mängder av doftande och spirande ängsväxter som svinrot, slätterfibbla och klasefibbla. Den sällsynta växten svensk ögontröst syns här ibland. Och orkidéfrälsta kan hitta S:t Pers nycklar, johannesnycklar, skogsnycklar, nattviol och brudsporre.

DET FINNS EN URÅLDRIG HISTORIA närvarande bland de susande lindarna också. Här finns nämligen lämningar av boplatser från äldre järnåldern. De syns som rester av husgrunder och stenmurar. Lite mer nutidshistoria hittar man längs naturstigen. Ett stort, massivt stenblock ute i skogen sägs ha bidragit med stora skivor till de trösklar som prydde Visbys gamla brandkårsstall – på den tiden då uttryckningen skedde per gnäggande fordon. Stenrösen och vackra

växter är andra hållpunkter längs stigen.

EFTER EN TUR längs naturstigen är det härligt att ta bänkarna under ekarnas väldiga kronor i besittning. Under våren är fåglarna i full färd med att bygga bon, samla mat och mata ungarna. De flyger i skytteltrafik bland löv- och grenverk. Det sköna slätteränget får som andra ängen också besök av kvinnor, män och barn, som beväpnade med lie, räfsor och fikakorgar ser till att sköta ängens enligt gamla traditioner. Du kan läsa mer om ängens skötsel och historia i kapitlet om Allkvie.

VÄRT ATT VETA

Alvena lindaräng är ett Natura 2000-område. Gå gärna naturstigen medintressantastationer. Handikapp-toalett (torrklosett) finns.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 147 från Visby mot Slite, sväng av mot Vallstena. Strax före kyrkan visar en skylt till reservatet. Buss 24 från Visby till Gothem, avstigning vid Vallstena kyrka. Sedan drygt 1 km promenad till reservatet.

14 Storsund

Den nästan igenvuxna sjön är en liten pärla på östra Gotland. Särskilt om du är beväpnad med tubkikare och fågelintresse. En botanisk nyckel öppnar också möjligheter.

UTSIKTEN från fågeltornet är grann även efter häckningstiden. Men i ärlighetens namn är den säkert som mest imponerande när sång, lockrop och läten från alla arterna tar träsket i besittning. Bland de regelbundet häckande arterna hittar man till exempel skäggdopping, rördrom, grågås, häger, knölsvan, skedand, kricka, trana, sothöna, vattenrall, småfläckig sumphöna och brun kärrhök. I skogen runt sjön lägger pärluggla och duvhök sina ägg. Dessutom dyker en och annan raritet upp här.

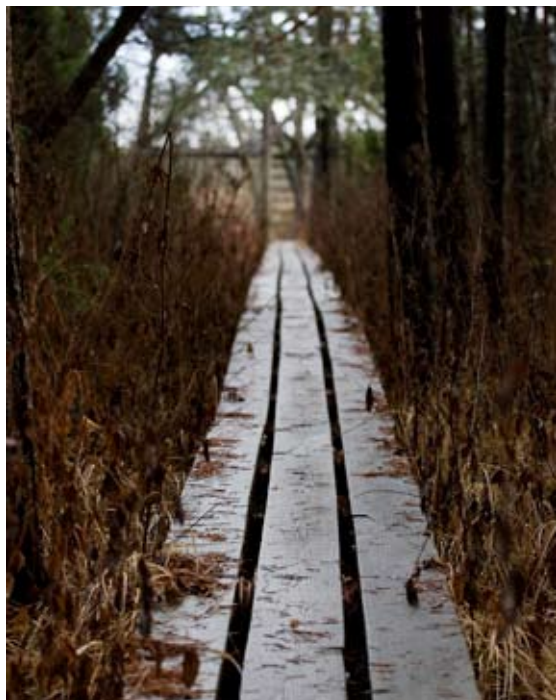
KLÄTTRAR DU UPP i fågeltornet kan du läsa gästboken och se vilka fåglar du missat, eller kan förvänta dig under ditt besök.

I FORNSTORA DAGAR, innan de stora utdikningarna, var Storsund ett vattenrikt träsk där traktens människor fångade fisk med ljuster och ryssjor. Idag är vattnet grunt och den största delen av vattenspegeln har trängts bort av ag och vass. Det är inte rekommendabelt att försöka forcera vassbältena som växer i en sumpig gyttja. Inte ens med höga stövlar. Men det är fantastiskt att

blicka ut över de gula agfälten när de färgas av morgon- eller kvällssolen.

I **UTKANTEN** av agfälten doftar det härligt av pors. Sydväst om Storsunds träskyta ligger det lilla källkärret Sundskäldu med typiska växter som axag, majviva, fjälltätört och sumpnycklar. En liten å porlar i skogen och letar sig ner till Storsund. Och i norra delen finns utloppet, Storsundsån som så småningom letar sig ut i havet. Det finns långa träspänger över träsket i norra delen.

STORSUND har ett antal orkidéer att skryta med. Man har hittat ett femtontal arter, däribland ängsnycklar, skogsnycklar, brudsporre, tvåblad och vit skogslilja. Packa din kikare, ta på stövlarna och hälsa på i Storsund. Skänk gärna en tanke åt den tid då myrmarker som Lina myr magasinerade vattnet uppströms och lät sjön vara en sjö. Fiskar, fåglar, groddjur och andra arter förekom då i större utsträckning. Storsunds fågelliv idag ger trots allt en liten vacker glimt av det förflutna.

Häger

VÅRT ATT VETA

Storsund är ett Natura 2000-område. Kikare och fågelbok är bra saker förpackningen, liksom stövlar eller kängor. Spänger går över träskets norra sund och i söder till Fågeltornet. Men se upp, spängerna är ofta hala!

VÄGBESKRIVNING

Åk väg 147 mot Slite, sväng mot Gothem via Vallstena. Vid Gothem åker du söderut mot Hangre och kommer så småningom till den lilla parkeringen med informationstavlan.

15 Smågårde naturskog

Smågårde naturskog döljer ett stilla lugn intill den brusande och livliga Toftastranden. Skogen växer delvis på flygsanddyner, men är på sina håll förvånansvärt lummig och grön.

I SMÅGÅRDE NATURSKOG smiter solens strålar in från den glesa tallskogen på sanddyner, men stoppas effektivt av höga granar, med omkrets på upp till två meter. Här kan du slå dig ner i mjuk mossa och lyssna till havets brus på avstånd en skön höstdag. Eller fly strandlivet på Toftas livliga sandvidder en stekande sommardag.

DU HITTAR HIT om du svänger ner mot Tofta strandpensionat. Under högsommaren är parkeringen avgiftsbelagd och stundtals välanvänd eftersom stranden lockar många badsugna.

SMÅGÅRDE NATURSKOG sträcker sig från Gnisvärds fiskeläge till Tofta södra. Reservatet består av en skog, som till stor del växer på flygsanddyner. Skogen får växa helt fritt för att det så småningom ska bli en urskogsliknande terräng. Ta gärna en liten promenad på Naturskyddsföreningens naturstig som startar mitt emot Tofta strandpensionat. Den leder dig genom en vacker skog med 160-åriga tallar, granar och växter. För den botaniskt intresserade är linnéa, baktimjan, purpurknipprot, krypvide och

fältsippa några av områdets sevärdheter.

HUVUDELEN AV SMÅGÅRDE naturskog donerades 1999 av Sigrid Berner-Biclé. Hon ville skydda skogen men också visa den för allmänheten, så ta gärna en skön promenad bland träden. Sitt ner i mossan och lyssna till fåglarnas kvitter eller skrän.

OCH OM STRANDEN LOCKAR med ett bad, eller en vindpinad höstvandring så kan det vara spännande att stanna upp i sanddynerna närmast reservatsgränsen. Det lilla mytomspunna myrlejonet ligger nämligen på lur lite här och var. Leta noga och tålmodigt så kanske du får syn på den rovgiriga sländlarven.

Fältsippa

VÅRT ATT VETA

Smågårde naturskog är ett Natura 2000-område. Handikapparkering finns i anslutning till naturstigens början. Övriga parkerar på Tofta strandpensionats stora badparkering. Ta gärna med badkläder.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby åker du väg 140 mot Tofta. Sväng ner vid Tofta strandpensionat. Sommartid går buss 10 från Visby till Tofta strand med ca 10 min mellanrum. Sedan ca 1 km promenad till reservatet.

16 Paviken

Hade det varit Jeopardy hade svaret varit: "Vikingatida hamn i Västergarn som blev fågelparadis". Frågan lyder således: "Vad är Paviken?"

PAVIKENS VACKRA SPEGEL varierar friskt med årstiderna. Under vintern är det en vanligen istäckt slätt som så småningom smälter ner till en översvämmad sjö där fåglar och fågelskådare stortrivs. Under sommaren är den nästan igenväxta, grunda vass- och sävsjön bara en bråkdelen så stor som under vattenrika vårar. Under sensommarkvällarna sitter många av Sveriges mest inbitnametare och hoppas lurarna på någons sutare eller, framförallt, en svårtrugad och lurig ruda. Under hösten, när flyttfågel flockarna dragit vidare, råder lugnet. De åtskilliga kor som klafsar runt i sommarsjön och betar stranden för att hålla strandängen ren är också borta.

DE FLESTA MÄNNISKORNA kommer antagligen hit för fjädrar och näbbars skull. Paviken är Gotlands fågelrikaste sjö med mängder av besökare som smådopping, skäggdopping, rördrom, grågås, snatterand, skedand, årta, brun kärrhök, sothöna, rörhöna och vattenrall. Över 240 olika arter har skådats här. Hägrarna fiskar och flaxar

i området året om. Tärnor av olika slag dyker och plaskar på sommaren. Det är en underbar kakafoni av fågelljud från vår till sensommar. I mars - april blommar den fridlysta, rödvioletta gotlandsnunneörten som endast växer på Gotland.

FÖR DRYGT TUSEN ÅR SEDAN var Paviken en havsvik. I dag är det en grund, närapå igenväxt insjö. Sjöns undervattensvegetation består till stor del av den ovanliga vårtsärven och vid tilloppet och utloppet är det snårigt och svårt att tränga igenom alla resliga grönpilar som frodas intill vattnet.

PÅ 1960-TALET hittade man lämningar av en forntida hamnanläggning där Idån rinner ut i Paviken. Det visade sig vara spåren av en vikingatida hamn- och handelsplats som anlades redan under 700-talet. När viken blev för grund flyttade handelsverksamheten till Västergarn. Öster om Paviken ligger flera gravfält, vissa aningen dolda.

PAVIKEN är ett oerhört spännande utflyktsmål, både för fågelälskaren och den historienyfikne. Läs gärna informationsskyltarna vid parkeringsplatserna och ta en promenad genom ett natur- och kulturhistoriskt kalas.

VÄRT ATT VETA

Fågelrikt Natura 2000-område med fågeltorn i både väster och öster. Ta med kikare och stövlar. Under våren kan marken vara sank.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 140 mot Klintehamn. Det västliga fågeltornet når du från väg 140 vid Valva. Det östliga hittar du om du svänger av mot Mafrids. Buss 10 från Visby mot Burgsvik, avstigning Västergarn, sedan 1 km promenad till reservatet.

Brun kärrhök

17 Torsburgen

Bland sällsynta växter och nedbrunnen skog prålar Sveriges mest imponerande fornborg. Det är ord och inga visor, men det är i sanning en mäktig skapelse som tornar upp sig mitt ute på den brända och hårt åtgångna burgen.

TORSBURGEN är en av Gotlands pampigaste inlandsklintar, med en högsta punkt på drygt 71 meter över havet – ganska svindlande på en mestadels platt ö. Mot väster, norr och öster blir det tydligt att höjden är rejäl. Upp till 25 meter höga stup får det att pirra i benen på höjdrädda. Längs den nordvästra branten ligger några grottor. Burglädu heter den djupaste som sträcker sig över femton meter in.

LITE KURIOSA är det faktum att Torsburgens sydvästra sida består av över 10 000 år gamla strandvallar. På den tiden var alltså Torsburgen en ö i den Baltiska issjön. Innanför strandvallarna finns den lilla myren Torsburgsmyr.

TORSBURGEN ÄR OCKSÅ NAMNET på en ståtlig fornborg, ett par kilometer i diameter. Till stor del består den av en naturlig brant av klippor, stenar och skog. Men under den äldre järnåldern och under vikingatiden byggde och förlängde dåtidens krigare försvaret genom ett långt murverk. Än i dag lockar den små krigare som gärna

rusar upp på stenvallarna, eller in och ut genom murens öppningar och fåktas eller lever rövare.

FRAM TILL 1992 var det barrskog som dominerade i området. Men en stor brand som tog fart den snustorra sommaren i juli spred sig rasande snabbt, tog kommandot över området och lämnade inga fångar. Flera dygn senare, efter många svettiga insatser, falnade elden och hade då bränt av ett 10 km² stort skogsområde.

UR NATURVÅRDENS SYNVINKEL var branden inte alls bara dålig. Många djur, växter och svampar gynnas av skogsbränder, och vissa arter bark- och vedlevande insekter lever nästan uteslutande på brända träd.

OMRÅDETS SÄLLSYNTA VÄXTER som uddbräken, gulkrönill, gotlandssippa, timjansnyltrot och flera ovanliga arter mossor och lavar klarade sig alla i branden. Vid en botanisk promenad på Torsburgen kan du även träffa på kryddväxten kungsmyntha och orkidéerna röd skogslilja och knärot.

OM KLINTEN känns svindlande och växterna för små är det fascinerande att bara trampa runt bland de fallna träden och ana hur vikingarnas blickar nästan bränner i nacken.

VÅRT ATT VETA

Torsburgen är ett Natura 2000-område. Handikapptoilet (torrklosett) och fikaplatser finns anslutning till parkeringarna. Vägen vid den sydligaste parkeringen är bättre lämpad om man inte vill eller kan ta sig fram i kuperad terräng.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby, väg 143 mot Ljugarn. Före Ala, sväng vänster till Kräklingbo (väg 146), fortsätt sedan på väg 631. Ta av till höger mot Torsburgen, 2 km öster om Kräklingbo kyrka.

18 Russvätar

Russvätar lockar först och främst dig som vill se den botaniska attraktionen gotlandssippa. I andra hand kanske det är tystnaden som är den skönaste anledningen att åka hit.

TILL RUSSVÄTAR söker du dig inte för att skåda fåglar eller spana på djur. Istället är det en öde tystnad som möter och ger liniment åt stressade öron och kroppar. Visst hörs det ett och annat kvitter från trädkropparna och spår efter både kanin och räv syns lite här och var, men det som märks tydligast är områdets stilla ljudlöshet.

HÄR SÄTTER MAN FÖTTERNA på spruckna hållmarker, bland de växter som klarar av det magra livet på kalkstensgrunden. Här växer till exempel alvargräslök, liten sandlilja, vitmåra, bergskrabba, fältmalört och tulkört. Du kan också få syn på alvarglim och stenmalört. Bland dessa blommor trivs bland annat apollofjäril och svartfläckig blåvinge.

ENBUSKAR och mestadels lågvuxna talar reser sig från det grå. I den lummigare delen är det grön mossa, ljung och rätt så rejäla granar som ramar in reservatet.

FAST DET ÄR FÖRSTÅS rariteten som får de flesta att åka hit. Rariteten stavas gotlandssippa. Den världsunika sippanären gotländsk underart av backsippa som bara

Gotlandssippa

Apollofjäril

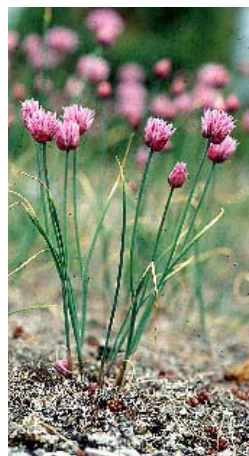
Bergskrabba

hittats på fyra platser i socknarna Ardre och Kräklingbo. Den blommar från mitten av april till början av maj. Du hittar den enklast i områdets sydvästligaste del.

SJÄLVA VÄTARNA som inspirerat till områdets namn ligger ungefär mitt i reservatet. Somrar och torra höstar syns de knappt, men när det finns vatten i markerna glittrar de

och skänker liv åt omgivningen. I anslutning till våtarna växer en del örter som exempelvis blodrot, dvärgviol och ängsvädd.

DET GÅR ATT FÖLJA en relativt flack och lättpromenerad stig från parkeringen vid länsvägen. Men under våren är det sankt och blött på många håll.

Alvargräslök

VÄRT ATT VETA

Russvatar är ett Natura 2000-område. Ta gärna på stövlar om det är fuktigt i markerna. Kombinera gärna utflykten med en tur till det närliggande reservatet Torsburgen.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby, ta väg 143 mot Ljugarn. Sväng av på väg 556 mot Gammelgarn, passera avtagsvägen till Ardre kyrka så har du reservatet på vänster sida efter ca 3 km.

19 Danbo

De två fiskelägena Sjastru och Grynge agerar vaktposter på varsin sida om Danbo naturreservat. Promenera här och hitta sanddyner, naturskog och raukar.

UNGEFÄR EN MIL nordost om Ljugarn, inklämt mellan Sjastru och Grynges idylliska fiskebodas, ligger Danbo naturreservat. Den största arealen av de 42 hektaren är barrskog, som alltmer börjar anta naturskogsliknande karaktär. I skogens inre är det tätt mellan granstammarna. Närmare havet öppnar skogen upp sig och ger plats åt tallar som bär spår av det typiskt gotländska – de är små, knotiga och medfarna av havets vindar.

NER MOT HAVET övergår skogen i en ljus och öppen strandhed. Strandhedens sand är en torftig och näringsfattig plats att försöka slå rot på. Här är det alltså inte många växter som klarar att växa. Det är lavar, mossor, gräs och halvgräs som exempelvis sandstarr. Men i maj tar fåltsipporna kommandot över heden och slår ut sina blommor i ett böljande silverskimmer (se bild ovan).

TIDIGARE VAR DET FÖRBJUDET att beträda sandheden eftersom man ansåg att den var känslig för markslitage. Efter hand har det visat sig att det inte gynnar heden

att stoppa allt trampande här, så numer är det tillåtet att sätta ner foten på Danbos strandhed.

NEDANFÖR HE DEN tar en låg stranddyn över och låter en mjuk sandstrand ta emot havets svall. Stranddynen är täckt av sandrör och strandråg, ett par ganska höga växter som ger vindskydd om du kryper ihop i sanden. Växter som marviol och saltarv klarar det bräckta vattnet och luften utan problem och spränger sig in i det höga gräset.

EN SKYL T intill parkeringen visar vägen till en naturstig. Följer du den kommer du att kunna gå på spänger över heden, träffa på det lilla raukområdet på land och ledas vidare genom skogen med mossgrönastamar. Har du orken och tiden är det inte illa att förlänga upplevelsen och ta en långpromenad mellan de båda "vaktposterna" Grynge och Sjaustru.

VÅRT ATT VETA

Danbo är ett Natura 2000-område. Stigen från parkeringen tar dig ut på spången över dynerna och genom skogen. Ta gärna en långpromenad mellan de två fiskelägena.

VÄGBESKRIVNING

Från Östergarn, ta väg 559 mot Sandviken. Sväng av mot Grynge. Det finns en liten parkering och en stig som löper mot reservatet. Från Visby, ta väg 143 mot Ljugarn och sväng av mot Sjaustru och Katthamarsvik (väg 556).

20 Folhammar

Folhammar är fossilbeklädda, klät-
tervänliga raukar, sandstränder och
klapperstenskust. Dessutom ett mysigt
fiskeläge och en porlande å.
Allt nära semesterparadiset Ljugarn.

VÄGARN RUNT LJUGARN är vältrafikerade under sommaren, men under det lugnare halvåret är det fridfullt i semesterparadiset. Vägen från Ljugarn, norrut mot Vitvärs fiskeläge går längs havet och bjuder på en skön vy. Man passerar en uppskattad sandstrand innan klapperstenarna tar överhand. Stanna gärna och strosa en stund bland de vackra bodarna i fiskeläget.

EFTER ETT PAR KILOMETER finns parkeringen med handikapptolett (torrklosett). Från parkeringen går en hyfsat bred och jämn gångväg ner till raukområdet. Här i den sydligaste delen av det 500 meter långa raukfältet hittar du också en grillplats. Den ligger mysigt placerad och har några ståtliga raukar som mur och vindskydd omkring. Raukarna är populära att klättra i för de yngre. De är fyllda av fossil som är spännande att kika närmare på. Även trojaborgarna, en sorts labyrinth, är roliga för barnen att springa i.

FOLHAMMARS RAUKFÄLT fortsätter norröver tills det åter blir klapperstenar och så småningom sand som tar över. Naturreservatet slutar där Halsgårdeån når havet. Det lilla vattendraget kantas på sina håll av skön grönska och är en viktig reproduktionslokal för havsöring under senhösten. Kika gärna försiktigt på de uppvandrande fiskarna, men stör dem inte i deras bestyr.

OM DU TAR DIG NER på strandslutning-en nära parkeringsplatsen kan du titta närmare på den fridlysta växten martorn. Också blåeld, fältsippa, sandsallat och vejde växer ganska rikligt här under sommaren. En känsla av att något är udda kan infinna sig när man plötsligt får ögonen på vresros, som härstammar från trädgårdar men som trivs på många gotländska sandstränder.

VÄRT ATT VETA

Reservatet har grillplatser och handikapptoilet (torrklosett med ramp). Vägen från parkeringen är ganska jämn och lättframkomlig. Nära Ljugarn med butik och serviceställen.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 143 från Visby, eller 144 från Hemse till Ljugarn. Färdas norrut längs stranden, genom Vitvårs fiskeläge, så når du sedan parkeringen. Buss 11 eller 14 från Visby till Roma. Därifrån buss 13 till Hemse, avstigning i Ljugarn, sedan 2,5 km promenad till reservatet.

21 Käldänge

Käldänge är ett fuktigt, blommande änge med mjuka saker som ekorrar och hårda saker som lämningar från järnåldern.

UNDER NORMALT FUKTIGA VÅRAR är det ett blött änge som möter i Garda. Namnet Käldänge kommer från kälde, som betyder källa. Men det är också ett hävdad och väl-skött änge med blomsterprakt som är riktigt fascinerande.

HÄR HAR MAN HITTAT ungefär 150 olika sorters kärlväxter. Börjar man rabbla arter

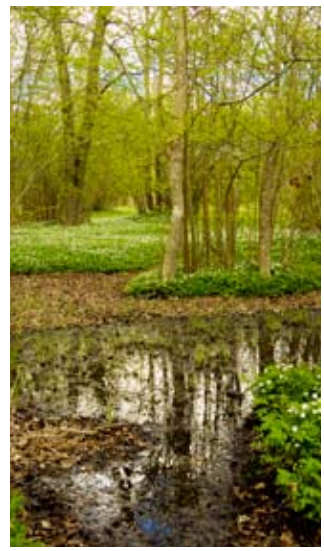
kan det lätt bli en diger lista. Älggräs, humleblomster, skogsnäva, smörblomma, åkermynta, ängsruta och ängssyra samsas med mandelblom, brudbröd, höskallra, svinrot, vänderot, krissla och ängsvädd.

ORKIDÉERNA NATTVIOL OCH brudsporre råkar man också på om man kan sin flora. Förutom alla dessa växter finns det en hel del mer ovanliga arter som till exempel blodtopp, gökblomster och myska.

EFTERSOM DET FUKTIGA ÄNGET är omgärdat av lövskog trivs ett stort antal fåglar här. Små kvittrande kamrater som talgoxe, blåmes, nötväcka och halsbandsflugsnappare far av och an och undviker krockar med hackspettar och skogsduva.

HISTORIELEKTIONEN I KÄLDÄNGE får du

genom att studera den ruin av en gårdsbyggnad som ligger i södra delen. Det var under äldre järnåldern som människor bebodde gården. Troligtvis var det de som också byggde hägnader som i dag syns som stenrader i ängets nordvästra del. Har du tid över kan du besöka det närbelägna reservatet Ollajvs, 1,5 km öster om Käldänge.

VÅRT ATT VETA

Käldänge är ett Natura 2000-område. Marken är ofta fuktig, använd stövlar. Fagning sker på våren. Reservatets trojaborg (labyrinth) brukar uppskattas av barnen.

VÄGBESKRIVNING

Väg 143 mot Ljugarn, därefter väg 144 mot Garde och Hemse. 2,5 km efter Alskog kyrka går vägen mot Käldänge. Buss 11 eller 14 från Visby till Roma, därefter buss 13 till Hemse. Avstigning vid Garde affär. Sedan 1,5 km promenad till reservatet.

Blodtopp

22 Ollajvs

Ollajvsskogen är trolsk och sumpig.
Inne i det djupgröna kan du hitta ditt
eget favoritträd att luta dig mot.
Men glöm inte stövlarna.

OLLAJVS NATURSKOG är 115 hektar som till stor del består av mossor, ris, ormbunkar, lavar och granar. Granarna är rejäla och för tankarna till Bauerska trollsskogar. Osynliga fåglars läten i grönskans tak vittnar om ett rikt liv. I övrigt är tystnaden det mest framträdande. Men så hörs ett svagt porlande och längre in i trollskogen meandrar sig den lilla Svajdeån fram.

BLAND DE GROVA GRANSTAMMARNÄ
sover torrträd, stubbar och andra rester av stolta träd som numer är monument över sina egna liv. Vanliga mossarter som kvastmossa, kranshakmossa, husmossa och väggmossa täcker stora partier av skogsmarken, men den uppmärksamme kan också få syn på den sällsynta gröna sköldmossan.

ORBUNKAR som majbräken, skogsbräken och ekbräken vajar stillsamt under promenaden. De inramar känslan av trollskog. Men var du än sätter fötterna så är ett par rejäla stövlar rätt skodon för att traska runt i lummigheten.

OLLAJVS NATURRESERVAT har en magnifik entré. Här ligger nämligen det stora bronsåldersröset Digerrojr, hela fyra meter högt. Enligt folktron vilar Graip där, sonson till den förste guten Tjelvar. På motsatta sidan av vägen finns det respektingivande Gålruns gravfält. Mängder av gigantiska stenar ligger utplacerade i landskapet. Parkeringen till de båda sevärdheterna finns precis i anslutning till skeppssättningen. Det går nästan inte att undvika en tur i gravfältet, där historiens vingslag är så uppenbara, innan stegen går vidare mot sumpskogen. Sumpskog, förresten – vilket missvisande namn på en lummigt sank trollskog.

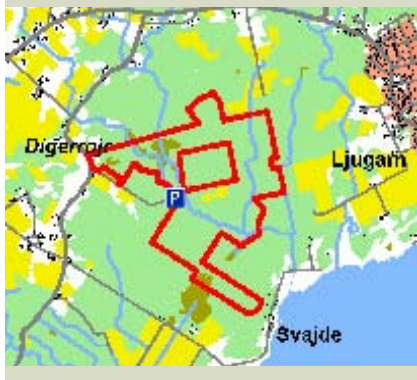

VÄRT ATT VETA

Använd gärna oömma kläder i snårskogen. Stövlar är ett måste. Vid parkeringen ligger Gålruns gravfält. Där behövs inga terrängtåliga kläder.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby, kör väg 143 till Ljugarn. Från Ljugarn går väg 144 mot Alskog och Hemse. Efter 1,5 km svänger du av till vänster, mot Lau, så når du parkeringen efter 2,5 km.

23 Botes källmyr

Under hösten är Botes källmyr de vilda russens marker. Följer du den lilla vindlande bäcken kanske du har tur att få råka på de små tåliga hästarna.

GOTLAND ÄR KÄNT för sina källmyrar. De bildas när grundvattnet tränger upp ur marken och skapar en våtmark.

BOTES KÄLLMYR ligger i den norra delen av det som kallas Russparken på Lojsta hed, det vill säga de vilda gotlandsrussens territorium. Här trampar de små hästarna omkring under perioden augusti till oktober. Men området är stort och hästarna ofta skygga. Hästarna är dock inte bara söta, deras betande bidrar även till att hindra området från att växa igen.

KÄLLMYREN HAR EN MYCKET SPECIELL flora eftersom marken är kalkrik och vattnet dessutom är kallt året om. Det kala landskapet och det svala vattnet gör att naturen påminner om fjällen eller tundran. Till de speciella fjällväxter som trivs här finns exempelvis den sällsynta blomman svarthö, som blommar med mörkvioletta blommor, fjälltätört och brun ögontröst. Här växer även kalkkälskandeorkidéers ombrudsporre.

BOTES ÄR ETT AV GOTLANDS STÖRSTA källmyrsområden, så du har att göra om du tänker tråckla dig fram genom hela området. Bland tuvorna döljer sig några riktigt djupa vattenhål som kan överraska och blöta ner dig rejält. Något annat än stövlar är inte att tänka på om du inte har hovar. Och har du inte kompass eller ett hejdunderande lokalsinne när du beger dig rätt ut i Botes är risken stor att du hamnar lite snett.

OM DU HITTAR DEN LILLA BÄCKEN i söder kan du följa den ut till en öppen myr. I bäcken växer den sällsynta källnaten och kransalger. Hovspåren i bäcken vittnar om vem som släcker törsten här.

RUNT KÄLLMYREN växer mest tall, men även granar, oxel och björk reser sig mot skyn. I norra delen finns några agmyrar. Intill den norra delen ligger för övrigt det angränsande naturreservatet Hajdes storhage, där spillkråkorna hackar och pärlugglorna flaxar. Varför inte göra en kombinationsutflykt?

Citronfjäril

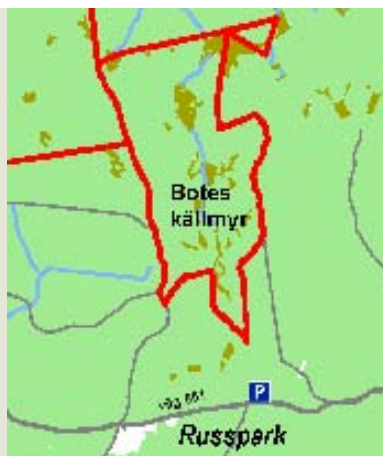
Brudsporre

VÅRT ATT VETA

Naturreservatet Boteskällmyr, som bildades 2004, är även ett Natura 2000-område. Gotlandsrussen är enklast att få syn på när de utfodras under vintern i Russparkens vinterfälla, eller när det är russpremiering på gång.

VÄGBESKRIVNING

Ta väg 140 (övergår till 141) eller 142 söderut från Visby. Välj sedan väg 551 över Lojsta hed. Parkera söder om reservatet, gå sedan 500 m norrut.

24 Närsholmen

På den gotländska savannen strövar inga gaseller eller lejon, men betande vitkindade gäss och andra vingprydda vänner bidrar ändå till halvöns exotiska intryck.

DEN FLACKA EN-SAVANNEN som sticker ut i en stor halvö fem kilometer sydost om När kyrka är sedan länge betad av djur. De inte så vilda djuren har alltså hjälpt till att forma Närsholmen till den speciella miljö den idag är. De små spridda enbuskarna bildar spöklika siluetter i skymning och gryning. Ute mot udden sticker fyrtornet upp sin

stöddiga kroppsbyggnad och spejar ut över den steniga och vågskummade stranden.

DEN SÖDRA DELEN har några planterade talldungar där djur och vindpinade människor kan söka skydd efter en tur ute i blåsten. Men det finns förstås också stilla dagar. Som de sommarmorgnar då värmedallret gör att man helt säkert hallucinerar och ser lejonen i fjärran. Månskensnätter i augusti där månen nästan sväljer himlen och skuggar de redan svärtade buskarna är magiska.

FÖRMODLIGEN ÄR DET MÅNGA som känner till Närsholmen för dess rika fågelliv. Över 40 fågelarter häckar i reservatet och under våren är det ett kvittrande, kvackande och flaxande här som är underbart att skåda.

Adam och Eva

Vitkindad gås

BLAND DE VANLIGASTE HÄCKFÅGLARNA hittar man tofsvipa, strandskata, rödbena, störrestrandpipare, storspov, skärfläcka och silvertärna. Men även brushane, kärrensäppa och småtärna dyker upp ibland. Vår och höst landar stora flockar av vitkindade gäss här för en paus. För att lämna äggläggarna i fred är det tillträdesförbud på vissa delar av Närsholmen under våren.

OM DET ÄR BLOMMOR och inte fjädrar som du är ute efter kan du leta efter fältvedel som har sin enda kända växtplats på Gotland i södra delen av Närsholmen. Välkommen ut på savannen. Glöm inte kikaren!

VÄRT ATT VETA

Närsholmen är ett Natura 2000-område. Ta gärna med kikare, men tänk på att inte störa fåglarna. Tillträdesförbud råder inom vissa delar av reservatet 15 mars-15 juli. Besök gärna den magiska savannen en klar höstkväll.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby går många vägar sydost mot När socken. Avtagsväg till Närsholmen finns 1 km nordost om Närshamn.

25 Ålarve

Just söder om Ronehamn överraskar Ålarve med rikt fågelliv, lättpromenerade gångstigar och härliga strandängar. Bland blommor och salta havsvindar strövar fåren lite lojt.

PÅ VÄG NER MOT RONEHAMNS hamnområde går en liten väg ner till höger. Där möter det flikiga och flacka kustavsnittet som fått namnet Ålarve naturreservat. Ålarve är ett mycket bra utflyktsmål om du eller någon i ditt sällskap har någon form av funktionshinder som begränsar din rörlighet. En slät, grusad gånglöper genom strandängarna där fåren smaskar i sig av det som står till buds. I slutet av grusstigen finns en fin rastplats där det går att äta från sin fikakorg, eller bara vila och låta synintryck, ljud och dofter lugna och inspirera.

UNDER FÖRSOMMAREN gör den blommande triften strandängarna rosa. Men här växer också strandmalört, gulkämpar, strandkrypa, revfingerört och gåsört. Inne i vikarna hittar man ganska mycket säv.

VÅRA VÄNNER FÅGLARNA trivs storartat på strandängarna och de fem små skären som ligger liksom utslängda i havet. Förutom skrånande fiskmå, silvertärna

och småtärna knallar strandskata, rödbena, roskarl, tofsvipa, större strandpipare och skärfläcka omkring i vattenbrynet. På det största av skären, Getorskär, häckar grågås och vitkindad gås. Kikare för fågelskådaren rekommenderas.

UTE PÅ GETORSKÄRS SPETS står en hög kummel som användes som inseglingmärke för de segelfartyg som anlöpte Ronehamn under förra seklet och slutet på 1800-talet. När det är lågvatten och inte för blött i marken går det att ta sig relativt torrskodd ut på sydspetsen av Langård där ännu en kummel står och poserar.

ÅLARVE ÄR EN MYSIG FRISTAD när livet snurrar på för fort. Anblicken av reservatets får och fåglar som är helt ovetande om begreppet tid smittar av sig.

VÄRT ATT VETA

Ålarve är ett Natura 2000-område. Parkeringen är precis i anslutning till reservatets början. En handikappanpassad gångväg löper genom reservatet. Vid änden av vägen finns en utsiktsplats med ramp. Handikapp-toalett (torrklosett) vid parkeringen.

VÄGBESKRIVNING

Från Hemse, kör mot Ronehamn. Sväng av till höger mot badplatsen, så ser du parkeringen med informationsskylten.

26 Muskmyr

Mitt i alvarmarken på Storsudret glittrar Muskmyr. Rovfåglar svävar runt här på våren och hösten. Vintertid är blankisen populär bland skridskoåkarna.

KOMMER DU NORRIFRÅN är det en bra bit ut till Storsudret, men resan är värd sin tid. Det är pittoreska och vackra vyer man passerar. Ta sikte på Sundre kyrka så hittar du strax till Muskmyr. Trakten runt själva Muskmyr är ett kargt alvarområde. Muskmyr är en typisk agmyr, men i kanterna finns en del öppna vattenytor. Myren avvattnas via slukhål – berggrundssprickor som leder ner till underjordiska kanaler.

PÅ STRANDÄNGARNA runt omkring växer exempelvis tätört, majviva, kärrlilja och orkidéer, däribland ängsnycklar, brudsporre och kärrknipprot. Alvarmarkens flora är sådana växter som backtimjan, fältsippa, liten sandlilja, alvarglim och gotlandssolvända.

PÅ ALVARMARKERNA öster om myren är det vissa år gott om en liten grå fjäril som heter tallprocessionsspinnare. Fjärilens larver kan vara en plåga eftersom deras skinn är täckt av små hår som virvlar runt i luften och orsakar en besvärlig klåda.

FÅGELLIVET I RESERVATET är inte det mest spännande på Gotland. Det finns däremot flera områden i närheten som är kända för både fågelsträck och häckande arter. Men under sensommaren och hösten är det relativt många rovfåglar som jagar runt Muskmyr. Brun kärrhök, ormvråk, sparvhök och kungsörn, till exempel. Den mer ovanliga aftonfalken har också skådats här. Svarthakedoppingen häckar i myren.

OM DU HAR ORK OCH TID kan du gärna traska runt på naturstigen. Den är runt fyra kilometer lång och har över ett dussin intressanta stationer med informationsskyltar. På tal om information så har Svenska Naturskyddsföreningen en mobil informationsvagn på parkeringen undersommaren. Under vintern finns ingen informationsvagn i den totala tystnaden som råder. Men ibland fortplantar sig ett skrapande ljud över nejden. Långfärdsskridskoåkare passar gärna på att skrinna här när blankisen lagt lock över myren.

VÄRT ATT VETA

Muskmyr är ett Natura 2000-område. Det finns en naturstig med intressanta stationer och ett fågeltorn. Använd stövlar och glöm inte kikaren. Det är även bra skridskoåkning under kalla vintrar utan för mycket snö.

VÄGBESKRIVNING

Från Visby går många vägar söderut. Välj sedan väg 142 mot Hoburgen. Strax norr om Sundre kyrka ligger Muskmyr.

Tallprocessionsspinnare

Naturskydd på Gotland

DÄRFÖR SKYDDAR VI NATUR

Naturvårdens huvuduppgift är att bevara och informera om den biologiska mångfalden. I Sverige kan vi skydda värdefull natur genom att bilda nationalparker, naturreservat, naturvårdsområden, biotopskyddsområden eller djurskyddsområden.

Genom de skyddade områdena bevarar och utvecklar vi miljöer med ett särskilt stort värde för djur, växter och människor. De är en del av vårt natur- och kulturarv som vi vill spara och lämna kvar åt kommande generationer. De ger oss möjlighet att studera och få mer kunskap om naturen. Dessutom är naturreservaten och de andra skyddade områdena till för att vi alla ska kunna få röra oss i härlig natur, få frisk luft och ny energi. Välkommen ut i naturen!

NATIONALPARKER

Nationalparker ägs av staten och är den finaste titel som ett naturområde kan få. I skrivandets stund finns det 28 svenska nationalparker. Det är Naturvårdsverket som föreslår vilka områden som ska bli nationalpark. Gotlands enda nationalpark är Gotska Sandön, Östersjöns mest isolerade ö. Här svarar Länsstyrelsen för skötsel och drift.

NATURRESERVAT

Ett naturreservat eller kulturreservat är ett värdefullt område som skyddas enligt lag. Varje reservat har en skötselplan som beskriver hur området ska skötas för att natur-, kultur- eller rekreationsvärdena ska bevaras och utvecklas. Ett naturreservat kan ägas både av

en privat ägare och staten. Det är Länsstyrelsen som ansvarar för att reservatet sköts.

NATURA 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som har byggts upp inom EU. Syftet är att skydda fåglar, naturtyper och arter som medlemsländerna kommit överens om. Natura 2000 har kommit till med stöd av två direktiv (en form av EU-lagar): fågeldirektivet samt art- och habitatdirektivet. På Gotland finns 129 områden enligt art- och habitatdirektivet och 30 områden enligt fågeldirektivet. Varje område får en bevarandeplan som ligger till grund för skydd och skötsel av livsmiljöer och arter inom Natura 2000.

BIOTOPSKYDD SOMRÅDEN

Det är ganska vanligt att växt- eller djurarter hittar passande livsområden mitt i landskap som i övrigt inte är skyddsvärda. De här små områdena kan då bli biotopskyddsområden om de enligt lagtexten är "mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda". Det är förbjudet att bedriva verksamhet eller utföra åtgärder som kan skada dessa miljöer. Man skiljer på två olika former av biotopskydd: generellt och särskilt biotopskydd.

GENERELLT BIOTOPSKYDD

För att bevara den biologiska mångfalden i odlingslandskapet är vissa typer av miljöer skyddade generellt. Samtidigt bevaras också landskapets kulturhistoriska värden. Det är till exempel alla alléer, odlingsrösen, stenmurar, mindre våtmarker, bryor eller öppna diken som finns i eller i anslutning till jordbruksmark.

SÄRSKILT BIOTOPSKYDD

Jordbruksmark

Vissa avgränsade områden kan bli förklaradesombiotopskyddsområden. Länsstyrelsen får ge exempelvis kalkkärr, bäckfåror, branter, ängarellernaturbetesmarkersärskilt biotopskydd.

Skog

I skogsmark kan Länsstyrelsen också besluta om biotopskydd. I övriga landet är det Skogsstyrelsen som beslutar om biotopskydd i skog. Exempel på sådana områden är äldre naturskogsartade lövbestånd, skogsbeten och brandfält. Även källor och våtmarker, mindre vattendrag, rik- och kalkkärr och ras- och bergbranter i skog är exempel på miljöer som står under ett särskilt skydd.

STRANDSKYDD

Strandzonen är värdefull för många arter. Vid hav, sjöar och vattendrag gäller generellt strandskydd intill 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. På Gotland är strandskyddsområdet längs

vissa delar utökat till 200 eller 300 meter. Hela det gotländska strandskyddsområdet, med undantag av vattenområdet, är sedan 1993 naturreservat (naturreservatet Gotlandskusten). Strandskyddet skyddar växt- och djurlivet och ger oss människor möjligheten att få ett härligt friluftsliv vid kuster och vid stränder. Strandskyddet gäller även ute i vattnet eftersom vissa bottnar är värdefulla miljöer för fiskyngel och andra djur och organismer.

NATURMINNEN

Naturminnen är små områden, eller punktobjekt, som träd, flyttblock eller raukar. Exempel på gotländska naturminnen är Hångers källa och Lojstaeken.

DJURSKYDDSSOMRÅDEN

För att trygga djurlivet inom ett visst område kan länsstyrelsen eller kommunen inrätta djurskyddsområden, till exempel fågelskyddsområden. Det kan betyda att allmänheten, och i vissa fall även markägaren, inte får vistas inom området under viss tid av året. Föreskrifterna kan även inskränka rätten till jakt och fiske. I Gotlands län finns för närvarande tolv djurskyddsområden.

HOTADE ARTER

Den svenska "rödlistan" delar in hotade arter i olika kategorier efter hur allvarligt hotade de är (missgynnade, sårbara, starkt hotade, akut hotade, försvunna, eller kunskapsbrist där man vet för lite för att bedöma). Omkring 1 300 av de 4 100 rödlistade arterna finns i Gotlands län.

Av dessa är nära 2 000 arter, eller fem procent, av Sveriges växter, djur och svampar så hotade att de riskerar att dö ut. I de flesta fall beror det främst på att landskapet förändras så att artens livsmiljö minskar eller försvinner. I vissa fall är den viktigaste orsaken något annat, till exempel föroreningar eller påverkan från införda främmande arter.

Från och med 2003 arbetar Länsstyrelsen på Gotland med särskilda åtgärdsprogram för hotade arter. Gotlands län berörs av ungefär 50 åtgärdsprogram med ett hundratal arter och tre åtgärdsprogram för biotoper.

Läs gärna mer på Länsstyrelsens webbplats, www.i.lst.se

Allemansrätten - välkommen ut i naturen

Allemansrätten betyder att vi alla är välkomna i naturen. Vi behöver bara ta vårt ansvar och komma ihåg att vi är gäster. "Inte störa – inte förstöra" är en bra sammanfattning av vilken skyldighet vi har under våra besök i det fria.

Vi kan vara stolta över vår svenska allemansrätt. Den betyder att du och alla andra har rätt att vistas i naturen.

Allemansrätten är en frihet för oss alla att få hälsa på i naturen, men det är en frihet under ansvar. Du får inte skada miljön och djurlivet, och du måste visa hänsyn mot markägare och mot andra människor.

I naturreservaten kan det finnas särskilda regler, som till exempel campingförbud, fågel-skyddsperioder och så vidare. De finns till för att bevara naturen och för att du ska kunna hälsa på och njuta av härliga omgivningar.

Tack vare allemansrätten har du rätt att göra utflykter, promenera, cykla, rasta, campa eller bara andas in välgörande utomhusluft i de mest varierande naturtyper. Så länge du tar ansvar och har ett gott omdöme är rätten att vara i naturen på din sida. Det finns några saker du däremot inte får göra i vår natur. Förutom att inte störa eller förstöra ska du tänka på följande:

- Gör inte upp eld eller grilla utanför iordningställda grillplatser.
- Det är förbjudet att köra med motordrivna fordon vid sidan av vägen. Man får alltså inte köra ut på någon strand, ängs- eller hagmark eller annan naturmark. Många av de gotländska stränderna är oerhört känsliga. Håll dig på vägen!
- Ridning ingår i allemansrätten. Men välj rätt väg och undvik mjuk mark som kan skadas. Du får aldrig rida på tomter och planteringar. I vissa naturreservat är det förbjudet att rida.
- Att tälta något enstaka dygn på ordentligt avstånd från hus där någon bor, ingår i allemansrätten. Vill du campa under en längre tid, ta kontakt med markägaren.
- Hunden får följa med ut i naturen, men du måste ha fullständig kontroll över den. Under tiden 1 mars - 20 augusti får inga hundar springa lösa i skog och mark.
- Bär och svamp går i allmänhet bra att plocka. Men bryt inga kvistar och plocka inte fridlysta växter. Vilka växter som är fridlysta kan du läsa på www.i.lst.se

Tänk på att i naturreservaten finns det ofta speciella bestämmelser för att till exempel skydda olika naturvärden eller kulturminnen. Läs alltid på skyltarna och tavlorna som finns i anslutning till reservaten. Vill du veta mer om naturskydd och allemansrätten? Gå in på www.i.lst.se eller www.naturvardsverket.se

Teckenförklaring

Parkering

Badplats

Fågeltorn

KOLLEKTIVTRAFIK

Kollektivtrafiken på Gotland, telefon: 0498-21 41 12,
www.gotland.se

FÄRJA

Färöfärjan, telefon: 0771-65 65 65 (talsvar).
Betställning av färja nattetid, telefon 070-534 08 18.

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

UTGIVEN AV: Länsstyrelsen i Gotlands län (Lst), 621 85 Visby. Tel 0498-29 21 00

REDAKTÖR: Caroline Bernander, Lst

TEXT: Nicka Hellenberg, nicka@hellenberg.se

OMSLAGSFOTO: Nicka Hellenberg (naturreservatet Marpes)

FOTO: Nicka Hellenberg (där inte annat anges)

Caroline Bernander, Lst: Foton s 24, 25

Stellan Hedgren, Lst: Foton s 9u, 11uh, 13, 15, 17n, 21n, 26, 27n, 32, 35n, 40, 41, 47n, 51n, 53uh, uv, 54, 56, 57n

Lena Hultberg, Lst: Foton s 38, 42, 50

Magnus Martinsson/N: Foton s 33n, 37n

KARTOR: Stellan Hedgren, Lst. Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet 2007

GRAFISK FORM: Louise Sörensen, Oss Reklambyrå

MONTERING: Ida Clavenstam, Lst

UPPLAGA: 40 000 ex

TRYCK: Intellecta Tryckindustri AB, Solna, juni 2007

PAPPER: Arctic the silk, 115 g, inlaga, 250 g, omslag

ISBN: 978-91-975800-4-5

© Länsstyrelsen i Gotlands län

Foldern finns att hämta i pdf-format på vår webbplats: www.lst.se

MILJÖMÄRKT Trycksak 341077

Gotlands natur innehåller många vackra och spännande miljöer. Närmare hundra naturreservat ser till att de underbara miljöerna bevaras och finns kvar för alla som vill gå på strövtåg, eller bara njuta en stund i naturen.

Den här utflyktsguiden ger dig tips på 26 av reservaten. Här hittar du susande skogar, brusande kuster, fågelrika myrar, blommande ängen och allt däremellan. Gotland är fullt av smultronställen för stora, små, unga och gamla. Här hämtar du kraft och njuter med alla sinnen. Välkommen ut i naturen